

כ"ו יאה ארע

הס"א

יש לבית דין לגזור ולאסור
דבר המותר ויעמוד איסורו
להורות וכן יש להן להחזיר
איסורי תורה לפי שעה, מה
הוא זה שהזהירה תורה לא
תספ עליו ולא תגרע ממנו
שלא להוסיף על דברי תורה
ולא לגרוע (א) מהן ולקבוע
הדבר לעולם שהוא מן
התורה בין בתורה שבכתב
בין בתורה שבעל פה:
כיצד. הרי כתוב בתורה לא
תבשל גדי בחלב אמו ומפי
השמעיה למרוי שזה הכתוב
אסר לבשל ולאכול בשר

כחלב בין בשר בהמה בין בשר חיה אבל
בשר עוף מותר בחלב מן התורה. אם יבוא
מת דין נתייב בשר חיה בחלב הרי זה גורע
ואם יאסור בשר העוף האמר שהוא בכלל הגוי
הוא אסור מן התורה הרי זה מוסיף: אבל
אם אמר בשר העוף מותר מן התורה ואני
נאסור אותו נודיע לעם שהוא גזירה שלא יבוא
מן הדבר חתובה ואמר בשר העוף מותר מפני
שלא נהפך בתורה כך החיה מותרת שהרי לא
נהפשה, ויבוא אחר לומר אף בשר בהמה
מותר חזק מן העו, ויבוא אחר לומר אף בשר
העו מותר בחלב הפרה או הכבשה שלא נאמר
אלא אמו שהיא מינו, ויבוא אחר לומר אף
בחלב העו שאינה אמו מותר שלא נאמר אלא
אמו, לפיכך נאסור כל בשר בחלב ואפילו בשר
עוף, אף זה מוסיף אלא עשה סייג לתורה, וכן
כל כיוצא בזה:

②
רע

①
מאמר
מחייב
3:2

③
מאמר
מחייב

ד ויש לבית דין
לעקור אף דברים אלו לפי שעה אף על פי
שהוא קטן מן הראשונים, שלא יהיו גזרות
אלו חמורין מדברי תורה עצמה שאפילו דברי
תורה יש לכל בית דין לעקור אותן הודאת
שעה: כיצד. בית דין שראו לחזק היות

ולעשות סייג כדי שלא יעברו העם על דברי
תורה, מכין שלא כדון ועושין שלא כדון אבל
אין קובעין הדבר לזריות ואומרים שהלכה כן
היא: וכן אם ראו לפי שעה לבטל מצות עשה
או לעבור על מצות לא תעשה כדי להחזיר
רבים לזה או להציל רבים מישראל מלהכשל
בדברים אחרים עושין לפי מה שהשעה
צריכה: כשם שהרופא חותך ידו או וגלו
של זה כדי שיהיה כולו כך בית דין מורין בזמן
מן הזמנים לעבור על מקצת מצוות לפי שעה
כדי שיתקיימו כולן כדרך שאמר החכמים
הראשונים חלל עליו שבת אחת כדי שישמרו
שבתות הריבה.

המאמר הג' שיעשו סייג לתורה, שעד אותו זמן לא היו עושין סייג לאסור
את המותר, מחשש שמא יבואו לדין איסור ומתוך כך תמיד היו באים
לגוף העבירות, כמו שמצינו להם בנשואי נשים נפריות בס' עזרא, ובחלול שבת,
ובכמה דברים, ועמה בגלות בבל התחילו לעשות תקנות וגדרים לקדש עצמן
במותר להם, שלא ליגע באיסור תורה, וכבר הוציאה מן התורה כמו שדרשו
רז"ל, ושמתם את משמרתם [ויקרא י"ח ל']. עשו משמרת למשמרת, ובאבות
הרי"ג פירשו עשה סייג לדברה כדרך שהקב"ה עשה סייג לדבריו, ויראה
לי בביאור זה שהוא הזהיר להיות כל אדם שומר פתחו פיו לתת להם כל יכביד
השומעים בהם, וכ"ש משמרת בדברי תורה שלא ידבר בהם אלא בזמן הראוי
בשעות הראוי, ובמקום הראוי לו, ובדברים הראויים לו, אם מצדו אם מצד
השומעים, ובמשלי הערב אמרו על חכם א' שהיה מאריך בדבריו יומה מדאי
ושאלו לו מדוע אהר עיבך הגבול להאריך כל כך, ואמר להם כדי שיבינו
הפתאים, אמרו לו בעוד שיבינו הפתאים, המשכילים יקוצו, ואמרו כדרך שעשה
הקב"ה סייג לדבריו, עניינו כמו שהקב"ה נתן התורה והמצוות והתקנים כפי מה
שראו לאדם לסבול לפי המונח בטבע, עליו איז להוסיף, וממנו אין לגרע, כן
יהיו דברי האדם במדה במשקל ובמשורה, וכ"ש בדברי תורה, ואע"פ שהדברים
נאים מצד עצמן, יש אומרים שפשוטה של סוגיא מוכחת שאף זו פירושה כענין
מ"ש בתחילה, אלא שמוסיף בה שאין, בכל דרכיו ומדותיו של אדם יעשה

אחרי ה' א-להיכם תלכו ואתו תיראו ואת מצותיו תשמרו ובקלו
תשמעו וכו' ובו תדבקון (יג:ה)

מסופר, דפעם נפגשו החפץ חיים והאדמו"ר מגור האמרי אמת והקשה
לו הח"ח הלא מבואר ברש"י כמה פעמים דכל היכא דכתיב
אחר זה סמוך אבל אחרי זה מופלג וא"כ למה כתיב אחרי ה' תלכו ולא
אחר ע"כ וכן כתב רש"י בתחלת פרשתנו אחרי דרך מבוא השמש כתב
רש"י אחר העברת הירדן הרבה והלאה למרחוק וזהו לשון אחר, כל מקום
שנאמר אחרי מופלג הוא עכ"ל ותירץ לו האמרי אמת דכוונת הכתוב הוא
דרך מי שמרגיש עצמו מופלג ורחוק יכול להגיע לדרגא של וכו' תדבקון
אבל מי שהוא חושב שהוא סמוך אינו שייך לזה, עכתי' ולולא דמסתפינא
הייתי מתרץ קושיית הח"ח דהנה דרשו בגמרא (סוטה יד.) וכי אפשר
לאדם להלך אחר השכינה והלא כבר נאמר כי ה' א-לקיך אש אוכלה אלא
להלך אחר מדותיו של הקב"ה מה הוא מלביש ערומים אף אתה הלבש
ערומים מה הוא מבקר חולים, אף אתה מה הוא נחם אבלים אף אתה,
מה הוא קובר מתים אף אתה וכו'. א"כ תכלית הכתוב בא לומר לקיים
והלכת בדרכיו בפשוטו ולכן בא הזהירה אחרי דאפילו לאחר שתקיים כל

⑤
מאמר
מחייב

①

והקב"ה

בפסוק נזכר שם כי לית קרחה זביע לנחם
 זכור יתק (ויהי ואלה) דשמיטה חסמל
 למלאה דח כמו כן הלך דערד ליי לפר לניק
 אורחא דסיכלא דמלכא כיון דלימדי קוד גני
 לוידי להיכלא דמלכא ליפן זבי כסר זבולן ית
 פקד סוי חנון אנה מיליב ילעבדי זבי לאו כן מלכא
 סוי ית כד משה פקד סוי אנה זביס חסר ית
 כסר ית מיליב זבי ואלה קרס זבי חסר ליי כל
 חסר ית לידע ולמד חסר זבי כסמל דק נעמיל
 לנחם דק סממיל כי חלמט סממיל נחם

me
 (6)
 Aae
 nic
 (7) ב' יקר

ונעוסי סממילב נבוק סוי נחם זביס חסר כל
 זכור ונחמיל ליי לייס חסר לנחמו כוס
 זכור זביס חסר עיני זביס חסר כן לכן עשה סקיס
 זכור זביס חסר זכור לסקמל חסר חל סקור
 סקור יתקיל כוסך הולך סכל לטו ונחמיל זבולן
 דקסור ויני כסר וסוי לטוטט זבי עיניס חס
 סרור ולא חסוי קרחה זבי לונת ככל עכני סקור
 סקור חס שמוע לונת כל חס סקורס לל עכני
 חס סקורס עיקר סממילב זכור חס סקור
 וזכור חס סקורס עילמ חס סקורס חס סקורס
 סקורס סכל זכור דק לטו סקורס סקורס לונת
 סקורס חסוק ונחיל כל חסר וקורס סקורס
 חס עכני חסר חסר וכל סקורס ונחמו זבי עיניס
 סקור סקורס סממילב סקורס זכור חסר ואלה חס
 לכול סקורס חסר סקורס חסר זכור ואלה חס
 סקורס לל יקר דעס וכל חסר ויכו כן זכור
 קודס סקורס חסר חסר חסר חסר חסר זכור
 סקורס לל יקר דעס חסר חסר חסר חסר חסר
 סקורס חסר חסר חסר חסר חסר חסר חסר
 סקורס חסר חסר חסר חסר חסר חסר חסר
 סקורס חסר חסר חסר חסר חסר חסר חסר
 סקורס חסר חסר חסר חסר חסר חסר חסר
 סקורס חסר חסר חסר חסר חסר חסר חסר

6 (א) לא תגודדו וגו', לפי האומות מצטערים כדן על דבר אבד אשר הולך ולא ישוב, אבל אתה לא כן כי בך בחר ה' להיות לו לעם סגולה וכל סגולת מלכים היינו דבר שמכניסין לאוצר, כך הקדוש ברוך הוא מכניס לאוצר נפשות הצדיקים הטהורות ואינו דבר האבד ולמה יצטער על דבר שיש לו מציאות וזרח הוא שם, רק הערב שמשו בעולם הזה אבל אוכל הוא תרומותיו בעולם הנצחי. ור"ל (שבת קה:) אמרו המוריד דמעות על אדם כשר הקדוש ברוך הוא סופרן ומניחן בבית גזויו שנאמר (תהלים נו.ט) נודי ספרת אתה שימה דמעתי בנאדך הלא בספרתך. והטעם לפי שגם הנפשות הם סגולה ואוצר על כן שם יהיו גם הדמעות בבית גזויו, ומ"ש הלא בספרתך לשון בלתי מובן, אומר אני שכך פירושו, כי מה שהקב"ה מוציאן ומכניסן במספר ככוכבים, זה מורה על חשיבתן כי כל דבר חשוב יש לו מספר על כן נתן טעם על ספירת נודו ושימת הדמעות בנאד ואמר הלא בספרתך, ר"ל הלא גם המה בעצמם הם בספרתך שאתה מוציאן ומכניסן במספר, וכמוהם יהיו גם הדמעות גנוזים ונספרים, ואחר שאינו קרח מכאן ומכאן ע"כ אין נכון לשום קרחה בין עיניכם למת. כי הקרחה שבין העינים מורה כאלו היו דמעותיו קרחים ואבודים ואינו כן אלא גם הדמעות נתונים בנאד כאמור.

ויש עוד לפרש המוריד דמעות על אדם כשר וכר'. מסתמא המצטער על העדר כשרון המעשה הרי הוא ירא אלהים, וכתוב (ישעיה לג.) יראת ה' היא אוצרו. היינו אוצרו של הקב"ה כי אין עושין אוצר כי אם מדבר שאינו בנמצא כי הכל בידי שמים חוץ מיראת שמים (ברכות לג.) על כן הקב"ה מניח גם הדמעות בבית גזויו, ומ"ש לעם סגולה קאי גם על בני ייניכם המורה על מקום הדמעות.

For you are a holy people to the Lord, your God, and the Lord has chosen you to be a treasured people for Him. Rashi states: "For you are a holy people"—your sanctity [comes] from your forefathers; but in addition, "and the Lord has chosen you." You have two types of sanctity: that which comes to you by inheritance, and in addition, each Jew is given sanctity in his own right.

First, there is the sanctity of the Patriarchs, which is our heritage passed on from generation to generation, beginning with our forefather Abraham down to this very day. Like the Torah itself, sanctity is a tradition handed down from generation to generation. Second, there is the sanctity of the self, which every Jew has by right. In addition to the sanctity that an Israelite inherits from his forefathers, he has another kind of sanctity given to him by the Holy One, Blessed be He, who endows each and every member of Israel in every generation with this special sanctity. Here, there is no distinction between a scholar and an uneducated man, between a person of high character and a simple man, between a Jew who reveres God and a meanly one—all share equally in the sanctity that belongs to Israel.

These two degrees of sanctity are rooted in separate covenants enacted between the Lord and Israel His people. Two of them are counted as one: the covenant made at Horeb, with those who received the Torah, and the covenant made in the plains of Moab with the people entering the land. Israel was sanctified through these covenants and this sanctity was passed on by inheritance from generation to generation. Together, they comprise the sanctity of the Patriarchs, or what Rashi calls the sanctity from your forefathers. Besides these two covenants there is a third one described in the portion Nitzavim (Ch. 29). This one applied not only to that generation, but to every member of Israel throughout the generations for all time, as it is written: not only with you am I making this covenant and this oath, but with those standing here with us today before the Lord, our God, and [also] with those who are not here with us, this day (29:13-14). From this is derived the original, independent sanctity of every individual in each generation in every era. We thus have a dual connection with the Master of the Universe, both as individuals and as the descendants of our forefathers.

The sanctity of the Patriarchs is passed on by inheritance from Abraham and from Moses, and no sinner has it in his power to break it. However, when the individual sins, he blemishes the element of sanctity which is dependent on his responsibility to keep to the conditions of the covenant. As an individual he has severed his connection to it through sin, and his share in the sanctity of Israel has been blemished. (On Repentance, pp. 231-234)

(9)
 חסר
 חסר

(2)

By understanding the duality of our *kedushah*, we can explain a puzzling area of Jewish law. The *halachic* status of a Jew who renounces his religion is complex: although his status as a Jew is compromised, it does not entirely disappear. With regard to specific *halachos*, an apostate Jew is considered no different from a non-Jew. For example, regarding the slaughter of animals or the writing of Torah scrolls, an apostate is considered to be a non-Jew: his meat would be considered non-kosher, and his Torah scroll would be invalid. On the other hand, if he betroths a woman, his betrothal would be valid. How can we understand the hybrid nature of the *halachos* concerning an apostate?

The apostate Jew retains the sanctity afforded through his lineage—a heritage that cannot be renounced, no matter what he does. The first *kedushah* applies equally to the apostate as it does to the greatest of rabbis. However, the second *kedushah* is dependent on the sanctity of the individual. The apostate has renounced this second *kedushah*. (Derashot Harav, pp. 208-209)

תיקון המידות

"נתון תתן לו ולא ירע לבבך בתתך לו כי בגלל הדבר הזה יברכה ה' אלקיך
מקל מעשה ובכל משלח ידך" (בב"ב י)

"הכל צפוי והרשות נתונה ובטוב העולם נדון והכל לפי רוב
המעשה". (אבות ג, טו)

"חמעלות לא יושגו לפי שיעור גדול המעשה, אלא לפי רוב מספר המעשה
וכו', משל זה, שהאדם אם יתן למי שראוי אלף דינר, בפעם אחת ולאיש
אחד, לא תושג לו מעלת הנדיבות בזה המעשה האחד הגדול, כמו שתושג
למי שיתנדב אלף פעמים באלף דינר, ויתן כל דינר מהם על צד הנדיבות,
לפי שזה יכפל על ידו מעשה הנדיבות אלף פעמים, ויושג קנין חזק" (רמב"ם
ס' חמשניות באבות).

יש לעיין מדוע כפל הפסוק את המילים "נתון תיתן" ולא כתב "תתן לו"
בלבד?

שמעתי לבאר על פי יסוד דברי הרמב"ם המובאים לעיל, שכוונת הפסוק
חיה לומר, שמוטב לאדם להרבות בנתינות, ואפילו שהן מועטות בכמותן
|| מאשר לתת נתינה אחת גדולה, משום שעל ידי כך יקנה את מידת
הנדיבות. ובכך יוסבר המשך הפסוק "ולא ירע לבבך", שעל ידי כך יעקור
מלבו את הרוע.

בערוב ימיו של המשגיח רבי חיים פרידלנדר זצ"ל, כאשר חלה את חליו
האחרון, הגיע במפתיע לביתו של ראש הישיבה הרב שך, כשכולו חיוור
ותשוש.

שאלו הרב שך, "מה הביאך הלום, והרי הינך תשוש מאד? מדוע לא
אמרתם לי והייתי בא אליכם?" השיב רבי חיים, "לא יכולתי להמתין, קרוב
היום המר, הרופאים אמרו לי שזה עניין של מספר ימים בלבד, באתי
לחלות את פני הרב ולשאול, בימים הספורים שעוד נותרו לי, במה עלי
לעסוק, בתורה או בתיקון המידות?" השיב לו הרב שך, "לדעתך, המשך
לעבוד על תיקון המידות".

הדבר מחייב אותנו להתבונן, שהרי המדובר הוא במשגיחה הרוחני של
ישיבת פוניבז', תלמידו המובהק של המשגיח רבי אליהו דסלר זצ"ל, שכל
חיינו לימד דרכי מוסר ודרך ארץ לאלפים, הוא זה שזקוק לעבוד על
המידות, ימים אחדים לפני מותו!?

התשובה הנוקבת היא, "כו"! וכמו שכתב הגר"א באגרתו, "עבודת המידות היא עיקר עבודתו של האדם
בזה העולם".

(יא) כי לא יחדל אביון מקרב הארץ. מפרשים * אמרו שלא יחדל האביון מקרב הארץ
 באחד 13 מכל הזמנים, כי לעולם יהיה אביון בארץ. שגלגל הזה לפנינו שלא יעשו מה שאמר
 להם כי לא יהיה כך אביון 14, אם שמוע תשמע בקול ה' אלהיך לשמור לעשות את כל
 המצוה 15. ואינו נכון לדעתי, כי התורה תרמוז במה שעתידי להיות אבל לא יתנבא עליהם
 בפירוש שלא יקיימו התורה ויצוה מצוה בעברם על המצוות לעולם * ותלילה, רק בדרך
 אזהרה יזכיר הדבר. הנכון שיאמר שלא יחדל אביון שיהיה נמנע. שלא 15 * ימצא עוד
 לעולם, והזכיר זה בעברו שהבטיח שלא יהיה בהם אביון בשמרם כל המצוה. אמר, אבל
 ידעתי כי לא יהיו כל הדורות כל ימי עולם 16. כלם שומרים כל המצוה עד שלא נצטרך כלל
 לצוות על האביון, כי אולי בקצת הימים ימצא אביון, ואני מצוך עליהם אם ימצא. ואמר מקרב
 הארץ. לרמוז על כל הישוב, כי ההבטחה שלא יהיה בנו אביון בארץ אשר ה' אלהינו נותן
 לנו נחלה 17. אם נקיים שם כל המצוות, ועתה אמר כי יתכן שימצא אביון באחד מן הזמנים 18 *
 ובאחד מן המקומות אשר תשב בה, כי טעם בארצך 19. כטעם בכל מושבותיכם 19. בארץ
 ובחוצה לארץ: י

12
 יחדל

„צדק, צדק תרדוף!“
 פרשת ראה

13

„כי יהיה כך אביון מאחד אחיך באחד שעריך, בארצך אשר ה'
 אלהיך נותן לך, לא תאמין את לבבך ולא תקפוץ את ירך מאחיך
 האביון“ (ראה ט"ו ז'). ורש"י מעיר: „ולחלן הוא אומר „כי לא
 יחדל אביון“? אלא בזמן שאתם עושים רצונו של מקום, אביונים
 באחרים ולא בכם, וכשאין אתם עושים רצונו של מקום, אביונים
 בכם“.

סוף
 ח"מ

ותמוה הוא, הלא כידוע מצוות הצדקה לסייע לזקוקים לה,
 היא מן החשובות ביותר שבתורתנו, אבל לפי פירוש רש"י אם
 ישראל יעשו רצונו של מקום, לא יהיו בהם אביונים כל עיקר,
 אם כן למי יתנו אז צדקה, ונמצאת מצווה זו חסירה לגמרי,
 וקיימא לן שכל מצוות התורה הן נצחיות?
 אלא שמן הראוי להבין שמצווה זו של צדקה, אכדה במשך
 הזמן את צורתה האמיתית, ונישמש בהרכבה מוכנה המקורי.
 כרגיל מכארים את המושג של צדקה כסיוע זמני לדל, בשעה
 שמטה ידו והוא רעב ללחם, אבל במקרה שיש לו לחם חוקה, אלא
 שבהיותו מפונק מטבעו, אינו יכול להיות על הלחם לבדו, וזקוק
 והוא גם לכשר ויין, אין זה בגדר של צדקה לסייע גם בזה. אולם
 חז"ל נותנים הגדרה אחרת לכל הענין.

„תנו רבנן, „די מחסורו“ — אתה מצווה עליו לפרנסו, ואי
 אתה מצווה עליו לעשרו. „אשר יחסר לו“ — אפילו סוס לרכוב
 עליו ועבד לרוץ לפניו, אמרו עליו על הלל הזקן שלקח לעני בן

מוכים אחד, סוס לרכוב עליו ועבד לרוץ לפניו. פעם אחת לא
 מצא עבד לרוץ לפניו, ורץ לפניו שלשה מילין“ (כתובות, ס"ז).
 אתה למד מכאן שמצווה לספק לעני את כל צרכיו, ואפילו דברים
 שבמתרות המיוחדים לאנשים האמידים ביותר. ואם העני
 שירד מנכסיו מרגיש בנפשו, שיש לו צורך חיוני בהם מפאת
 הרגליו הנושנים. שומה עלינו לסייע לו במילוא סיפוקו.

16

יש הסוברים שמיוע כזה הוא בגדר של מידת החסד גרידא,
 אבל כשמעיינים היטב בדברי חז"ל, יתברר לנכון שאכן גם זה
 נחשב לצדקה ממש, „תנו רבנן, יתום שכא לישא, שוכרין לו בית
 ומציעין לו מיטה וכל כלי תשמישו, ואחר כך משיאין לו אשה,
 שנאמר „די מחסורו, אשר יחסר לו“, ורש"י מפרש: „משל
 צדקה“. לפי הסברתם איפוא מרומז ב„די מחסורו“ סיפוק כל
 צרכיו מכספי הצדקה, ובכללם אפילו סוס לרכוב עליו, ועבד
 לרוץ לפניו, אם הוא מורגל להם ומוכל מחסרונם.

17

והכרייתא זו מוכאה גם להלכה למעשה „מצוות עשה
 ליתן צדקה לעניי ישראל, כפי מה שראוי לעני וכו'. אם אין
 לו כלי בית קונין לו, אם אינו לו אשה משיאין אותה, ואם

18

4

היתה אשה משיאין אותה לאיש, אפילו היתה דרכו של זה העני לרכוב על הסוס ועבד לרוץ לפניו, והעני ירד מנכסיו, קונין לו סוס לרכוב עליו, ועבד לרוץ לפניו, שנאמר, "די מחסורו" וכו' ומצווה אתה להשלים את חסרונו" (רמב"ם, מתנות עניים, ז'). אתה למד מדבריהם, שהסיוע לעני כולל בתוכו, כל מה שנחויץ לו כפי מחסורו והרגליו, ומצוות עשה היא, "להשלים את חסרונו".

1
6
14
מ

והלכה זו מוכחה כהדיא ביורה דיעה סימן ר"נ: "ואפילו אם היתה דרכו לרכוב על הסוס, ועבד לרוץ לפניו וכו' וכן לכל אחד ואחד", ועיין בכיבוד הגר"א, "וכן לכל אחד ואחד וכו' גמ"ש"ש כמה אתה מועד", וזה לקוח מהש"ס בכתובות על העני שכא לר' נחמיה ורבא, ועיין שם. יוצא מזה איפוא שאם העני דגיל בתרנגולת פמומה ויין ישן, מצווה לפרנסו ולספק לו את

התרנגולת ואת היין, שאם לא כן אין מצוות הצדקה מקויימת כהלכה.

אמנם הרמ"א מניה, ונראה דכל זה רק בגבאי צדקה או רבים ביחד, אבל אין היחיד מחוייב ליתן לעני די מחסורו, אבל עיין גם בש"ך המביא את דעת הב"ח החולק על הרמ"א, וסובר שגם היחיד מחוייב ליתן לעני כל מחסורו, ועיין בהגר"א הנוטה לדעת הב"ח, "גמ"ש"ש אמרו עליו על הלל הזקן וכו'". מכל מה שהבאנו לעיל ברור הוא, שמצוות הצדקה היא רבת ההיקף. ועל גותן הצדקה למלאות את כל צרכיו של מקבלת.

מוסרים בשם הגאון ר' ישראל ממאלאנט זצ"ל שהיה אומר: "הנותן צדקה הוא מקבל מהעני, מפני שהאחרון מקבל רק כסף, אבל הראשון מקבל הרבה יותר מזה, שכר מצווה ורגש הנאה בלבו". ואכן בעשיית הצדקה האדם מתעלה ומשתלם ברוחו. השתתפותו בצערם של אחרים, מעדנת את נשמתו ומשפרת את מידותיו. סעד נאמן לנקודת השקפה זו, שתומך העני ניהנה מזה אולי יותר ממקבל התמיכה, אגו מוצאים במידת גמילות חסדים: "מאי פרוזבול? אמר רב חסדא וכו' כולי וכוטי, כולי — אלו העשירים, וכוטי — אלו העניים" (גיטין, ל"ז). ורש"י מפרש: "עשירים שלא יפסידו לעניים, שלא ינעלו דלת בפניהם". אבל הרע"כ בשביעית ו', ג' מעיר כך: "תקנה לעשירים שלא יעברו על", "השמר לך, פן יהיה דבר עם לבבך בליעל". כלומר תיקון הלל לעשירים, אין כוונתו בזה שהם לא יפסידו את כספם, שהרי מכיוון שהעניים הללו יהיו נתבעים לשלם על ידי תקנת הפרוזבול, ממילא לא יהא נגרם כל נזק לכסף המלווים, אלא מובה מיוחדת כאן לעשירים, שלא יהיה להם לב בליעל, ולא יהיו מידותיהם נפסדות.

6
26
34
36
44

ובאמת מפורש מעם זה במשנה, "כשראה שנמנעו העם מלהלוות זה את זה, ועוברין על מה שכתוב בתורה, "השמר לך, פן יהיה דבר עם לבבך בליעל וגו' התקין הלל לפרוזבול" (שביעית פ"י). אין כאן בעיקר שאלת סיוע לנצרכים עניים, אלא שאלת

סיוע לעשירים שלא יעברו חלילה על המצווה. כנראה קודם זמנו של הלל, העם ברובו עמד במדרגה גדולה של צדקה וחסד, ולא היו נמנעים להלוות כסף, לכל מי שזקוק לו לשם מצווה, ואפילו אם לא היו בטוחים בהחזרת המלווה, אבל בינתיים נשתנה המצב לרוע, וכני האדם התחילו לחשוש לממונם שלא יהא בלה, על ידי לווים בלתי מהוגנים, ולפיכך תיקן הלל את הפרוזבול, כתרין נגד קלקול המידות בימיו.

ועכשיו יש לנו התירוץ הנכון לשאלה שבראש מאמרנו: מצוות הצדקה נצחית היא בימודה, וכלום לא יגרע ממיכה אפילו כשכל ישראל יהיו עושים רצונו של מקום, והדלות תחול כליל מן הארץ. כי הלא מתעודתה גם לעזור לאנשים כאלה

46
51

5

15
pe

משרשי המצוה לפי שהאדם נכון על ענין שצריך טבעו לשמוח לפרקים, כמו שהוא צריך אל המזון על כל פנים, ואל המנוחה ואל השנה, ורצה האל לזכותנו, אנתנו עמו וצאן מרעיו, וצנו לעשות השמחה לשמו למען גובה לפניו בכל מעשינו. והנה קבע לנו זמנים בשנה למועדים, לזכר בהם הנסים והטובות אשר גמלנו, ואז בעתים ההם צנו לכלכל החמר בדרך השמחה הצריכה אליו, וימצא לנו תרופה גדולה, בהיות שובע השמחות לשמו ולזכרו, כי המחשבה הזאת תהיה לנו גדר לכל נצא מדרך הישר יותר מדאי, ואשר עמו התבוננות מבלי החפץ בקטרוג ימצא טעם בדרך.

1
שאמנם דלים אינם, אלא שאין ידם משגת לחנות בהרחבת כמו שהובנלו מקודם. כידוע, אכיון דל מעני, אכיונים אולי לא יהיו, אבל עניים מפונקים ימצאו תמיד בעולם, ומחובת נותני הצדקה למלא את חסרונם.
6 ולפי ביאור זה יוכנו לנו היטב דברי חז"ל אלה ביחס למתנות עניים, לקט, שכחה ופאה וכו', מי שיש לו מאתים זוז, לא ימול לקט שכחה ופאה (פאה פ"ח). והרע"ב מפרש: "קים להו לרבנן, שאלו מספיקים לשנה אחת לכסות ולמונות". זאת אומרת, שאדם שמונותיו בטוחים לו לשנה שלימה, אינו יכול לקבל מתנות עניים, אלא אם כן הוא חסר זוז אחד ממאתים, וכספו יספיק לו להתקיים פחות משנה, אז הוא נקרא עני ומותר לו לקבל מתנות עניים. יוצא מזה שגם מצוות מתנות עניים נצחית היא, כי תמיד יהיו כאלה שתחסר להם איוו מסבכע קמנה. אגב מתעוררת כאן שאלה מעניינת: מה יהיה הדין, למשל, אם תנאי החיים ישתנו באופן כזה שהסכום של מאתים זוז לשנה, לא יספיק לכלכל את בעליו במשך שנה שלימה, האם ישאר מכוס זה בתקפו גם אז, או יעלו אותו פרי להתאימו לעליית מחירי הצרכים השונים? אני נוטה לדעה השניה, כי הלא תמיד שוקדים חכמינו לתקנתם של בני האדם, ושיעור הזווים יעלה

16
ח"ק

במקרה כזה בהתאם לשינוי המחירים. על כל פנים נמצאו למדים שבמידה שצרכי המחיה מתייקרים, בה במידה גם כמות הצדקה הולכת וגדולה.
מסקנת הדברים: כמו כל מצוות התורה, גם מצוות הצדקה היא נצחית. אמנם יש שישתנו איכותה וכמותה, בהתאם לסוג העניים הזקוקים לה ולתנאי החיים המתחלפים, אבל קבועה היא לעולם ביסודה, כי מצונתה פרושה לא רק על האכיונים והרשים שאין להם כול, אלא גם על העניים שידם משגת אמנם לקנות לחם להשביע את רעבונם, אבל חסרים להם האמצעים הנחוצים, לספק את כל צרכיהם האחרים שהורגלו אליהם כמורם 3 שירדו מנכסיהם. מחובת נותני הצדקה להשכיל אל דל, ולהשלים את כל חסרונו, אפילו סוס לרכוב עליו, ועבד לרוץ לפניו. ובכלל נמצא במלה, "צדקה" את המושג של "צדק", ואנו מזהירים מן הבורא, "צדק, צדק תרדוף", ואין כל יהודי יכול לעשות רצונו של מקום, אלא אם כן הוא מתנהג בצדק עם חבריו ומיטיב 3b עמם תמיד.

17
שיעור מספר אלה אלה

לפיכך נראה, כי הסותר של אבלות בתג אינה פעולת השמחה ואופן הגשמתה

1 - כי גם אבל יכול ליתן קליות ואגוזים לבניו ולקנות בגדי צבע לאשתו ולאכול בשר ולשתות יין - כי אם קיום השמחה בחווית הלב הוא שנאסר באבלות. במישור זה, אבלות ושמחה הינן שני הפכים בנושא אחד; ואם אך אי אפשר לאבל לקיים את עיקר מצות שמחה בלב, ממילא אין בכל מעשיו ביו"ט כגון אכילת בשר וכדומה שום ממשות. כולם אינם אלא אמצעים להגשמת מטרת שמחה בלב. 6 ונראה עוד יותר, שגם באבלות, אע"פ שמן התורה מתקיימת היא ע"י גיהוג י"א דבר, מ"מ בחלותה ועצם קיומה מהווה היא מהות של אבלות בלב, אלא שכך ציותה תורה, שאבלות נפשית פנימית מתבטאת ע"י שמירת י"א איסורים. אולם עיקר הקיום הוא מצב נפשי של דכאון נפש ועצבות. והגע עצמך, אבל שינהוג אבלותו כדת וכדין ולא יעבור על י"א דבר, אלא שבתוך ימי האבלות יביא לביתו משחקים ומשחקות והם ישעשעוהו בדברי צחוק והוא יתענג על זה, היצא ידי חובת אבלות? ובאמת זוהי משנה מפורשת בסנהדרין מו, ב, "ולא היו מתאבלין אבל אוונן שאין אנינות אלא בלב" - כלומר, קרובי ההרוג פטורים מניהוג אבלות במעשה, ברם מתאבלים עליהם בלבם, משום שקיום אבלות הוא בלב 10. והלא רואים אנו, כי אע"פ שאין אבלות שבעת הימים דבר תורה, מ"מ יש חלות שם אבל כל שבעה וכדחזינן שהדמב"ם פסק - בניגוד לדעת רבי שמעון (זבחים צט, ב), שרק אוון אינו משלח קרבנותיו - שאין אבל כל שבעה משלח קרבנות; ומדבריו

6

1
 בהלכות ביאת מקדש (פ"ב הי"א) משמע שזהו דין דאורייתא ולא עלה הקרבן לחובתו, שכן כתב: „האבל אינו משלח קרבנותיו כל שבעה וכו' אבל המנודה יש בו ספק אם משלח אם אינו משלח לפיכך אם הקריבו עליו נרצה". ומשמע כי באבל אם הקריבו לא נרצה. הרי חזינו, שאע"פ שאינו חייב לנהוג אבלות של י"א דבר אלא ביום הראשון בלבד, מכל מקום אבלות רובצת עליו כל שבעה ומופקע משילוח קרבן. ולכאורה צ"ע, מהו פירוש חלות אבלות נטולת גיהוג? ברם עכשיו הדבר פשוט. יש קיום אבלות כל שבעה, אלא שהיא כולה אבלות שבלב וליכא פעולה חיצונית, ממשית, שתבטא אבלות זו, דרך ביום הראשון צייתה תורה שינהוג אדם אבלות בפועל ושאלות שבלב תתגשם בצורה ניכרת, דהיינו ע"י י"א דבר. דבריו בפ"א מהל' אבל ה"א, „אבל שאר השבעה ימים אינו דין תורה אע"פ שנאמר בתורה ויעש לאביו אבל שבעת ימים נתנה תורה ונתחדשה הלכה", יש לפרש, כי אין גיהוג אבלות הכרוך באיסור י"א דבר מעבר ליום ראשון, ברם חלות אבלות שבלב ישנה גם אחר כך, כל ז'.

לפיכך נראה, כי זהו פירוש קביעת הסוגיא, דאבל אינו נוהג אבלותו ברגל

6
 משום דעשה של רבים, ושמחת בחגך, דחי עשה דיחיד של אבלות. אבלות ושמחת החג הו' תרתי דסתרי, משום ששני הקיומים מפקיעים אחדדי, ואי אפשר לשניהם להתגשם כאחת. אמנם הפעולות החיצוניות יכולות להתקיים כאחת, וניתן לנהוג אבלות ממשית ולאכול בשר קדשים, אבל שני המעשים הלא אינם אלא בטווי מצב נפשי, כאמצעי קיום המצוה של אבלות ושמחה שבלב, ולפיכך נדחית אחת מפני חברתה.